

# SPIS TREŚCI

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| Przedmowy Autora . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 5—8    |
| Nota wydawcy . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 9      |
| Rozdział pierwszy: ZAMKI I PAŁACE . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 11—62  |
| Część I — Polska cała drewniana. Ruch budowniczy w XVI i XVII w. Dwa typy zamków. Arkady. Dziedzińce. Ganki i loggie. Rozmiary i kosztowność. Amfiteatra i areny. Wspinalość gmachów. Zastój. Rezydencje otwarte. Wille. Pałace miejskie. Urządzenie wewnętrzne. Pierwotna skromność. Suffity. »Meluzyna«. Pawiment. Kominy. Obicia i szpalery. Arrasy. Sprzęty. Zbytkowość sprzętów. Nadproża. Sala stołowa. »Służba« czyli kredens. Srebra. Artystyczna strona. Szkła i farfury. Dekoracja malarska. Kaplica . . . . .                                                                            | 13—33  |
| Część II — Biblioteki. Dzieła sztuki. Arcydzieła. Galanterie i cacka. Bezpłodność zbytku. <i>Roba per Polonia</i> . Rezydencje wiejskie. Parki i ogrody. Ogród w Laszkach. Kreacje parków. Nieszczerość amatorstwa. Przewaga francuskiego smaku. Kopie i parodie. Sentymentalizm sielankowy. Zbiory artystyczne i naukowe. Teatra nadworne. Dworzanie i służba. Rękodajni. »Suchednie«. »Klamka pańska«. Sługa i pan. Patriarchalność stosunku. Rzesze dworskie. Wiek XVIII. Maszkarada liberyjna. Obrazek satyryczny. Wojska nadworne. Wojny prywatne. Bandy najemne. Wpływ wielkich dworów.       | 34—62  |
| Rozdział drugi: DWORY I DWORKI . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 63—106 |
| Część I — Sielskość Polski. Gniazdowość. Zwyczaj spadkowy. Prawo bliższości. Dwór w regule drewniany. Warunki wygody i bezpieczeństwa. Obronność dworów. Zameczki. Baszty i wały. Straże nocne. Okop. Ostróg. Tyn. Samborze. Orientacja. Rozkład domostwa. Sień. Alkierz i komora. Architektura dworów. Styl rodowity. Typ barokowy. Ośrodkowość budowy. Dobudówki. Piętra. Ozdobność budowy. Dachy. Banie i powietrzniki. Ideał wiejskiej siedziby. Złożenie. Ptaszarnie. Zwierzyńce. Ogrody i sady. Wirydarz. Kwiaty. Rośliny egzotyczne. Zioła apteczne. Chłodniczek. Zmysł krajobrazu . . . . . | 65—89  |
| Część II — Sprzęty. Sepety i almarie. Świerzeń. Pułap. Błony. »Tło«. Drzwi. Komin. Szpalery i kołtryny. Makaty i ko-                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |        |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
| bierce. Kobierce złotolite. Kobiernictwo swojskie. Konterfekty. Trofea wojenne. Zbytek szlachecki. Nieproporcje. Czeladź szlachecka. Z potrzeby zbytek. Klasa służebna. <i>Liber chamorum</i> . Panowie panów. Promocje herbowne. Familiarność. Niewolnicy. Tatarnie. Samoistność dworów. Mieluch. Apteczka. Driakiew. Podruna. Pani Stara. Potrzeby moralne. Stosunki ze światem. Konserwatyzm dworu. Nowi ludzie, nowe domy. . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 90—106             |
| Rozdział trzeci: UBIORY I SPLENDORY . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 107—167            |
| <p>Część I — Brak źródeł. Portrety i ryciny kostiumowe. Typ zasadniczy narodowy. Warunki przyrodzone. Wpływy obce. Naśladownictwo. Rzecz a nazwa. Dyktatura mody. Dwór. Magnat. Student. Żołnierz. Czupryna. Podgolone głowy. Wojny i mody. Terminologia kostiumu. Zagadkowość nazw. Próżność męska równa kobiecej. Futra. Sobole. Soroki i bunt. Ceny soboli. Sobole upominkowe. Brak ustaw przeciw zbytkom. Zbytek w materiałach. Żywość kolorów. Barwy miarkowane. Złotogłów. Obfitość szat. Ozdoby. Szaty poślednie. Ewolucja kostiumu. Typ pośredni i trwałe. Suknie statecznie polskie. Delia. Kontusz. Wyloty. Ferezja. Żupan. Czapka. Spodnie. Obuwie. Skórznie. Zmiana nazw. Strój niewieści. Czecheł, chomla, toczenica. Bramka. Stroje swojskie. Wieńce. Przeżytki kostiumowe. Gieżło. Kryzy i gargiele. Podwika, kwef. Birety. Przewrót radykalny. Mody paryskie. Goły gors. Puder, muszki i rucho. Kornety i fontanże. Galanty</p> <p>Część II — Klejnoty. Klejnoty męskie. Łańcuchy. Guzy. Szkofia. Kita. Pióra egzotyczne lub bajeczne. Pasy. Klejnoty niewieście. Korona. Tkanki i czepece. Kanaki. Manele i talizmany. Kamienie lekarskie. Pontały. Zawieszenia. Ferety. Przykłady. Martwe miliony. Perły uriańskie. Sztuka złotnicza. Handel klejnotami. Bielizna. Słaba strona garderoby. Broń. Przepych i bogactwo broni. Przesada dekoracji. Szy-szaki. Tarcze. Sajdak. Buławy i buzdygany. Formy buław i buzdyganów. Regiment. Szabla. Odmiany szabli. Rozmaitość jej nazw. Karabela. Ceny szabel. Czekan. Obuch i nadziak. Rzędy i ich bogactwo. Farbowanie koni. Srebrne i złote podkowsy. Wpływ Turcji. Orientalizacja smaku. Sarmacko-wschodni obyczaj. Amatorstwo Jana III. Złudne wrażenie. »Bogata nędza«. Zbytek bez dobrobytu. Kontrasty. Drobnaszlachta. Szaraczki mazowieckie . . . . .</p> | 109—138<br>139—167 |
| Rozdział czwarty: DOM I ŚWIAT . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 168—260            |
| <p>Część I — Rodzina. Misja jej społeczna. Etyczna siła rodziny. Szerokie pojęcie rodziny. Koligacje i filiacje. Genealogowie. Kobieta. Żona-przyjaciół. <i>Mulier fortis</i>. Wpływ kobiet. Polityka kobiet. »Kwoki«. Dzielnność kobieca. Herod-</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                    |

-baba. Rapy. Kobieta w życiu towarzyskim. Brak zalotności. Braki wychowania. Dwór królowej jako akademія dobrego tonu. Sztuka konwersacji. *Wirtschaft*. Świat bez kobiety i sztuki. Rzeczpospolita Babińska. Akta babińskie. Humor w kłamstwie. Francuzi Północy. Warunki konwersacji. »Gry rozmowne«. »Trefność«. Człek »biesiadny«. »Ludzkość«. »Polityka«. Swawolność, rubasznosc. Wstydlivosc słowa a druku. Moment narracyjny. Talent epiczny. Pośrednie wskazówki. Niedostateczność źródeł. Scenariusze staropolskiego życia. Salon polski. Salon XVIII w. *Rococo* warszawskie. Grzeczność. Jej narodowy charakter. Urosczenia dynastów. Sarmacka gracia. Ukłon polski. Polskie maniery. »Posiadanie«. »Uczciwe«. Wyższość grzeczności polskiej. »Ludzkość« jako termin ogłady towarzyskiej. »Ludzkość« w ujemnym znaczeniu. Porywczosc i rubasznosc. Przykład akcji o obelgę. Mediacja obywatelska. Rzadkość pojedynków. Deprekacje. Wyroki polubowne. Równość szlachecka. Fikcja i prawda. Tytuł braterski. Tytuł przyjacielski. Różnica obu tych tytułów. Tytulatury polskie. Geneza tytułów. »Raczył«. »Szlachetny« i »urodzony«. Sponiewieranie tytułów. Dygnitarstwa drażkowe. Tanie tytuły . . . 171—202

Część II — Gościnność. Tańce. Polonez. Jego europejska sława. Tańce skoczne. Czar i galarda. »Reje«, »firleje«. Skromność tańców. Muzyka. Lutnia. Gry. Gry hazardowe. Szulerstwo. Typy kosterskie. »Dobre myśli«. Wesela. »Kubek w kubek«. Oracje. *Quamquam*. Upominki weselne. »Tryumfy«. Zbytek festynów. Pogrzeby. *Castrum doloris*. Wspólna pogrzebowa. Ceremonie żałobne. Kruszenie kopii. Sobowtóry. Naśladownictwo i reakcja. Wielkoduszna skromność. Szkarłat żałobny. Stroje na marach. Chorągwie nagrobowe. *Labara funebria*. »Konkluzje«. Bankiety. Kuchnia polska. Sztuczki kuchmistrzowskie. Piwo a wino. Menu szlacheckie. Osobliwsze potrawy. Rozmaitość sosów polskich. Potrawy ulubione. Dawania bankietowe. Zamiłowanie w korzeniach. Dekoracja potraw. Fantazje kucharskie. Ceremonie przy ucztach. Zastawa stołu. Nożenki. Zwyczaje biesiadne. Kobiety na bankietach. Przewlekłość bankietów. »Pełne« czyli toasty. Tłuczenie pucharu. Napoje. Śpiew i muzyka przy bankietach. Bankiety tłumne. Zwady przy kielichu. Życie sąsiedzkie. Zły sąsiad. »Odpowiedź«. Zajazdy. Strony dodatnie. Typy sąsiedzkie. Figle sąsiedzkie. Sąsiad importun. Sąsiad statysta. Darmochwał. Gawędziarze. Mediator. Agitator i popularysta. Droga do krescytywy. Wzór agitatora i statysty. Recepta na popularność . . . 203—235

Część III — Konik, chartek, ptaszek. Koń polski. Stadniny. Zabawy rycerskie. Amazonki. Myślistwo. Sokolnictwo. »Unoszenie«. Ceny sokołów. Podróże. Ruchliwość szlachty.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Okazje i potrzeby podróży. Gród, roczki, kwerele. Sejmiki. Okazowania. Trudności podróży. Tabor podróży. Orszaki magnackie. Zbytek w podróży. Zaprzęgi. Malowanie koni. Rodzaje powozów. Od esa aż do syza. Podróże za granicę. Cel naukowy. Zły wpływ podróży. Wyższe motywy podróży. Ich strona idealna. Fantazja i obowiązek. Nowe czynniki moralne. Moment awanturniczy. Brak opisów podróży. Przygody podróżników. Legacje. Ich świetność. Bezpłodność wrażeń. Iluzje wyższości. Plastyczność natury polskiej. Przewaga cnót zbytkownych. Reputacja Polski w Europie. Dostojne przykłady. Poklask humanistów. Turysta smor-goński. Objaw upadku. Kosztowność podróży. Mnogość podróżników polskich. Unikanie rodaków za granicą. Od-straszające przykłady. Dwuznaczne kariery. Awanturnicy i szalbierze. Koniec starego świata . . . . . | 236—260 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| Indeks . . . . .          | 263 |
| Spis ilustracji . . . . . | 279 |